

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

1883 Ա., 1891 Բ., 1895 Գ.
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԺԱՄԱԳԻՐՔԷՆ

Ինչպես գիտեն ընթերցողք, արդեն ԱՂՕԹԱԳՐԻՍ Ա. Տպագրութեան մէջ 1883ին, Հոգեւոյս Տ. Ներսէս Ա. Պատրիարքի մի պատուական Թուղթն կայր ուղղեալ առ Աշխատասիրողն:

Բ. Տպագրութեան մէջ 1891ին, այդ Առաքելաշունչ քղթին չգտնուիլը՝ շատերուն դժգոհութեան տեղի տալն իմացուած լինելով, այս անգամ տպագրել ջանացինք, ի լրումն բաղձանաց ընթերցասիրաց. եւ ի նորոգումն յիշատակաց Հոգեւոր ծնողիս:

Սոյն Գ. Տպագրութիւնս բաղդ ունեցաւ պարունակել իւր մէջ, նա եւ ներկայ Ամեն. Տ. Մատթէոս Ա. Պատրիարք Հօր մի հոգեբուխ գրութիւնն, որով կը յանձնարարէ բարեպաշտ ժողովրդեան ստանալ գայս ԱՂՕԹԱԳՐԻՔ, եւ ըստ այնմ աղօթել առ Աստուած, Արարիչն տիեզերաց:

Իսկ բուն գործին մէջ այս անգամ յաւելեալ պիտի տեսնուի նոր բացատրութիւններէ գատ, նաեւ մեր Ս. Եկեղեցւոյ Ընթերցման կարգը ի պէտս Եկեղեցականաց, ըստ հրահանգի Տօնացուցի Մայր Աթոռոյն Ս. Էջմիածնի. դնելով ընթերցուածոց սկիզբը այս նշանները՝ (Աւգ.) այսինքն Աւագերիցու Դաս, եւ (Աշկ.) այսինքն Աշակերտի Դաս, որպէս զի Քահանայք եւ Դպիրք դասէ ի դաս կարդացած ժամանակ՝ չչփոթին թէ ո՞վ նախ պիտի սկսի, կամ ո՞ր դասին կը վերաբերի կարդալու սկսիլն:

Աւագերիցու դասն այն է՝ որ նոյն օր ըստ աւուր Ջայնին կարգ կը վարէ. իսկ Աշակերտի դասն է հետեւող. որ միւս օր կը լինի Աւագերիցու դաս, այսպէս շարունակ ամեն օր միմեանց յաջորդելով:

Ինչ որ նախորդ Տպագրութեանց մէջ ըսուած է ի մասին Աշխարհաբառ թարգմա-

նութեան Աղօթից եւ Քարոզից եւայլն. այս անգամ եւս գնոյն կը կրկնեմք, թէ ո՞րչափ կորսուած է նոցա մէջ մեր հին եւ սրբազան լեզուին (Գրաբառին) սփռնելի ներդաշնակութիւնն ու քաղցրութիւնն, որպէս բացայայտ պիտի տեսնենք եւ բանիմաց ընթերցողք: Վասն որոյ կը յորդորեմք գԱղօթասէրս՝ որ վարժուին միշտ նոյն ոսկեղինիկ լեզուաւ աղօթել, եւ չի հասկցածնին միայն՝ աշխարհաբառին նայելով բաղդատեն եւ իմանան, զոր դիտմամբ պարզ կերպով շարադրեցինք, որպէս զի գրաբառի վարժութիւն չունեցողներն բնագրին միտքն ու գօրութիւնը կարենան լաւ ըմբռնել:

Այս կերպով ցանկալի է մեզ յուսալ, որ Եկեղեցւոյ բոլոր ընթերցուածոց հետ՝ ընտանի կը լինի ամենուն նաեւ մեր Հայ կանոնաւորեալ բուն լեզուն, եւ ընդ որ սիրելի ու պաշտելի՝ մեր ազատ եւ բարեպաշտ Ազգային սեպհական Եկեղեցին, որք մեր Նախնեաց նուիրական աւանդքն են առ մեզ, եւ այդ իսկ է աշխատասիրողիս եւս միայնակ փափաքն եւ իղձ. -

ՅՈՒՀ. Ա. ՔՀՆՅ. ՄԿՐԵԱՆ

ԹՈՒՂԹ

Տ. ՆԵՐՍԻՍԻ ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԵՒ ՊԱՏՐԻԱՐԻԻ Կ. ՊՈԼՍՈՅ

Սիրեցեալ Տէր Յովհաննէս Աւագ Քահանայ Մկրեան

Ջառաջի արարեալդ գլեղեալն յաշխարհիկ բարբառ մեր գկարգաւորութիւն Հասարակաց Աղօթից Հայաստանեայցս Առաքելական Եկեղեցւոյ՝ այսինքն գժամագիրս մեր՝ տեսի գոհութեամբ:

Գովեմ զջանս քո որով նիգն գործես լնուլ զքահանայականդ քո պարտիս՝ եւ արծարծին 'ի քեզ շնորհք Հոգւոյն Սրբոյ՝

որ 'ի ձեռնադրութենէ անտի:

Քահանայի պարտքն մանաւանդ ուսուցանել ժողովրդեան աղօթել միշտ առ Աստուած, առանձինն եւ հրապարակաւ միաբանութեամբ եկեղեցւոյ՝ ըստ Տէրունական հրամանին թէ "Յամենայն ժամ աղօթս կացէ". եւ ըստ Առաքելական պատուէրին թէ "Աղօթից ստէպ կացէ". եւ թէ աղօթքն եւ թեւք գորաւորք յոյժ՝ որովք բարձրանայ սլանայ հոգի մարդոյ 'ի վերնագաւառս անմահութեան փարիլ զԱթոռով շնորհացն. եւ յընդերկրաբար յիշգրտեցնել զստեղծութիւնն. եւ սեւեռնի յԱստուած 'ի սէրն՝ 'ի յոյսն՝ 'ի ճշմարիտ գորութիւնն եւ յանվրէպ կատարելութիւնն. թէ յարածամ աղօթիւք վերընձիւղին 'ի մեզ ամենայն սերմունք հոգեւորականք՝ առաքինականք. եւ աղօթիւք միանամք ընդ Աստուծոյ եւ ընդ լուսեբամ գունդս հրեշտակաց՝ եւ ընդ սուրբս ամենայն: Խառնին տկար ձայնք մեր եւ հեծեծանք 'ի խորոց սրտից՝ ընդ փառաբանական Ալելուս Սերովքից Բերովքից. եւ Սուրբն սրբոց՝ փառաւորեալն 'ի յաւերժական գուարթնոց՝ ոչ խոտան համարի գեղազանգուած մարդոյ մրմունջ՝ որ որչափ եռայցէ ջերմութեամբ, այնչափ հանելի լիցի նմա:

Այսպէ՛ս ուսոյց Տէրն մեր. այսպէս Առաքեալ՝ հիմունք եկեղեցւոյ. այսպէս Հարքն մեր՝ երանաշնորհ Հայրապետ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ, եւ քանզի սոցա արքեպիսկոպոս Հոգւոյն Սրբոյ՝ ներշնչեալք նովա՝ ներհուն քարգմանիչք եւ մեկնիչք եւ վարդապետք Աստուծային պատգամաց, աւանդեցին մեզ աղօթս հրաշակերտս 'ի լեզու հիասքանչ, պարտեղեալ մեզ նովին լեզուաւ փառաբանել զԱստուած:

Արդ՝ որ միանգամ ուշիւ 'ի քննին առնուցու քաղդատելով զամենայն աղօթս կարգեալս յամենայն եկեղեցիս Քրիստոնէից 'ի հին եւ 'ի նոր դարս, հիացմամբ

պարտաւորի խոստովանիլ, թէ շարադրութիւն աղօթից Հայոց եկեղեցւոյն վսեմագոյն է եւ պարզութեամբ եւ ներշնչութեամբ, եւ անցանէ զանցանէ զամենեւումք. զի եւ յայոց լեզուաց զընտիր ընտիր իմաստաւոր բերին առ մեզ գեղեցիկ համառօտելով 'ի մեր լեզու: Քաւ ինձ այսու պաշարակել զայոցն, այլ եթէ միանգամ ամփոփիցէ Հայ Քրիստոնեայ ոք գուշ գուրուշ մտացն 'ի յինքն՝ արձակէ զայս վնիւ 'ի հոգւոյն խորոց, թէ աղօթք եւ գոհաբանական երգք շարադրեալք 'ի մերոց նախնեաց՝ եւ աղօթք եւ գոհաբանութիւնք երկնային դասակարգութեանք՝ ընդ որս անտարակոյս 'ի սերտ յարաբերութեան էին մարմնատեսիլ Սերովքէն Հարքն մեր՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, Սահակ, Մեսրոպ, Մովսէս՝ եւ ամենայն Թարգմանիչք եւ իմաստասէրն Յովհանն եւ աշակերտք նոցա՝ եւ Սուրբ Ներսէս Շնորհալի եւ հետեւողք նորին:

Արդ՝ Հայոց քահանայից սրբազան պարտաւորութիւն է ուսուցանել զժողովուրդն աղօթել յայն լեզու. եւ ահա յաղագս այնորիկ գովեմ զգանս քո, զի քոյն պարզաբանութիւն եւ քարգմանութիւն զայն նպատակ ունի միայն: Պէտք եւն յեղեղել յականջս ժողովրդեան յանախակի՝ թէ յայն լեզու հիասքանչ աղօթիցն Հարքն մեր եւ մինչեւ ցմբ ժամանակս՝ զմեծ մասն աղօթիցն բազումք գիտէին, եւ եւն բազումք ցայսօր՝ որք ուսեալ եւ 'ի բերան, զի չէին եւ չեն իսկ իսպառ անհասկանալիք մինչեւ իսկ ոչ հայախօս Հայոց:

Վստահութեամբ կարեմք հաստատել, թէ աղօթք եւ փառաբանութիւնք Հայոց եկեղեցւոյն՝ գրեալ եւն ի լեզու Հոգւոյն Սրբոյ՝ 'ի լեզու Հրեշտակաց եւ 'ի լեզու մարդկային սուրբ սրտի. առ այս ապացոյցք եւն աղօթք ժամագրոցն՝ աղօթք Խորհրդատետրին Սրբոյ Պատարագի, հաւաքածոյք Սաղմոսացն Դաւթի, Թագաւոր Յաւիտեան անուանեալ աղերսական փառաբանութիւնք, Շարականք Ապաշխարու-

թեան՝ Յարութեան եւ այլք, զորս չեն պէտք
յիշել աստանօր մի ըստ միջոցէ:

Ո՞չ ապաքէն ի լուր մտադիրութեամբ
սրտառուչ աղօթիցն եւ երգոցն սփոփի
հոգին մեր 'ի փորձութիւնս: Սոքոք գոգցես
ընդ բազում դարս յետս նահանջեալք
հասանեմք հոգւով տեսանել զայն
բարեբաստիկ ժամանակ՝ յորում
Աստուածն մարդացեալ զմերս առեալ
զմարմին, զմիտս եւ զհոգի՝ զհոգս եւ
զվիշտս, զհա՞րդ բազում անգամ մեծացեալ
զգագաթամբք սուրբ լերանց զգիշերս
ողջոյն՝ եւ յաճախ 'ի տաճար փառաց Հօրն
սիրայնոյ՝ զաւուրս 'ի բուն ընդ եղբարս
իւր աղօթէր: Եւ ուսոյց մեզ բազում
մասամբք եւ բազում օրինակօք, թէ ընդ
հանապագօրեայ աշխատութեան առ 'ի
հայթայթել զպարէնս մարմնոյ՝ հացի,
զպարէնս մտաց՝ լուսով, պարտիմք
սնուցանել եւ զօրացուցանել զհոգիս մեր՝
աղօթիւք. եւ նախապատիւ իսկ կարգեաց
զաղօթս զի նախքան զամենայն պէտս
ունիմք հրահանգաց Հոգւոյն Սրբոյ՝ որով
մարթասցուք վարել զկեանս մեր. եւ զի
համարակեցոյց զմեզ կոչել զԱստուած
Հայր մեր՝ որով իբրեւ որդիք երկնաւորի
Հօրն պարտիմք դիմել հանապազ առ նա՝
եւ խնդրել ի նմանէ շնորհս եւ
զողորմութիւն, վասն ամենայն պաշտամանց
մերոց եւ գործոց:

Ո՞չ ապաքէն ինքն Քահանայապետն
յաւիտենից, Զօրագլուխն հաւատոց մերոց
եւ Առաջնորդ փրկութեան հոգւոց՝ յառաջ
քան զկատարումն մեծի գործոյն փրկագոր-
ծութեան, անկեալ՝ ի վերայ երեսաց
իւրոց, յոլոռն յոլոռն քիրտն իբր զկայակս
արեան, անկարօտն եւ ամենաբաւականն՝
մատուցանէր աղօթս առ Հայր՝ նախ քան
զմատուցումն ամենագօր եւ ամենաբաւիչ
տիեզերակեցոյց Պատարագի անձինն՝ ի
Գողգոթա՝ առ 'ի զօրանալ յայն ուսոյց մեզ
Տէրն թէ՛ աղօթք են նախընծայ եւ առաջին

պատարագ՝ զոր ի հաճոյս իւր ընկալնու
Բարձրեալն:

Այո՛, Հայոց Քահանայից նուիրական
պարտաւորութիւն է ուսուցանել, թէ զհա՞րդ
պարկեշտ ջերմեռանդութեամբ եւ պատկա-
ռանօք գնալ եւ պարտ իցէ կալ 'ի Տան
Աստուծոյ յեկեղեցւոջ՝ որ է սին եւ
հաստատութիւն ճշմարտութեան: Զհա՞րդ
պարտիմք սիրել զմեր Ազգային եկեղեցի
զվեհագոյն վարժապետն եղբայրսիրութեան
եւ ամենագնա առաքինութեանց՝ զորորան՝
երկնային եւ երկրաւոր կենաց մերոց,
զանխզելի հանգոյց մեր հոգեւոր միութեան
ընդ ներկայից՝ ընդ անցելոց եւ ընդ որոց
որ գալոց են:

Անդ տեսանեմք գՔրիստոս անբարբառ
Խաչին եւ զՀոգին Սուրբ հեգութեան
յանմուռնչ հեծութիւնս բարեխօս վասն
մեր ընդ Մօրն Կուսի, զԱռաքեալս,
զՆահապետս, զՄարգարէս, զՄարտիրոսս,
զմեր նախորդ եւ զերկրորդ Լուսաւորիչս՝
զհովուապետս մեր զհարս զերջանկայի-
շատակս՝ զՍահակ, զՄեսրոպ՝ զՄեծն
Ներսէս, զՄովսէս, զՄանդակունին,
զԹարգմանիչս զամենայն, զԼեւոնդեանս,
եւ զխօսնակս աղօթից Հայոց զՆարեկացին,
զՇնորհալին, զորս յիշատակեմք եւ խօսակից
եւ հաղորդակից լինիմք ընդ նոսա: Այլ եւ
զիրեշտակս, զիրեշտակապետս, զաթոռս
երկնաւորս, եւ փառաբանակից լինիմք
ընդ նոսա սրբասացութեամբ եւ երգօք
հոգեւորօք:

Անդ 'ի յաղբերէ մշտաբուղիւ շնորհաց
Հոգւոյն ընդունիմք հոգի սիրոյ, հոգի
իմաստութեան, հոգի աստուա-
ծապաշտութեան եւ երկիրդի. հոգի
խոնարհութեան եւ հեգութեան: Անդ քաշխի
'ի մեզ մարմնովն անապական կեանքն
Քրիստոս եւ նորոգի յերակունս մեր
ապականեալ արիւն մեր ցօղով Արեանն
անապական՝ լինել մեզ ժողովուրդ
Աստուծոյ. եւ անդ յաւելուն հաւատք մեր
եւ յոյս վասն աստի եւ անտի կենաց:

Անդ՝ մանաւանդ յահեղ խորհուրդ Սրբոյ Պատարագին՝ յորժամ առաջի Տեառն կենդանեաց եւ մեռելոց մեռանի մահ՝ եւ մեռեալք վերկենցադեալ գան մեզ 'ի տեսիլ, անդ Անդրանկաց՝ Յաղթական եւ Զինուորեալ Եկեղեցիք ձեռն 'ի ձեռն տուեալ միանան ի Մի միայն Գլուխն Աստուածային 'ի Քրիստոս, առ 'ի օրհնել գովել զմիայն Սուրբն Սրբոց: Անդ զօրանան ծունկք կթուցեալք եւ սիրտք ընդարմացեալք: Անդ՝ առաջի նորա առնեմք հանդէս արտից մերոց. մատչի մարդ 'ի խորութիւն արտի իւրոյ եւ բարձր լինի Աստուած: Անդ՝ համոզիմք եթէ սիրտք մեր ոչ ստգտանիցեն զմեզ՝ համարակութիւն ունիմք աս Աստուած: Անդ լնու Տէր զբաղձանս ջերմաջերմ աղօթկերաց, որք արտի բեկելով եւ ահիւ եւ դողութեամբ ակն ունին շնորհաց նորա: Անդ սփոփին հոգիք սգազգեացք յուսով անվախման երանութեան:

Եւ ահա անդանօր՝ յորժամ բազկատարած քահանայութեան եւ ջերմեռանդն ուխտի մանկանց եւ միահամուռ ժողովրդեան Աստուծոյ, ընդ անուշից խնկոց բարդ 'ի բարդ ծխոց, բարձրանան մրմունջք բոցավառ աղօթից առ սեղանան սրբով վասն կենդանեաց եւ ննջեցելոց, անդ, սիրեցեալ՝ Տէր Յովհաննէս, մաղթեմ գտջիք՝ դու եւ որք սատարք եղեն քեզ վասն երկոյդ տպագրութեան: Ազնիւ եւ բարեպաշտ Էսաեանք իւրաքանչիւրդ կրկնակի վիրաց արտից Զերոց սպեղանիս՝ եւ զանպատումն բերկրութիւն հոգեպարար մխիթարութեան՝ առ 'ի Նմանէն՝ որ ամենաբաւական է եւ ամենողորմ՝ վերստին տեսանել զՈրդիս Զեր վաղամեռիկս՝ իբրեւ արծուիս նորափետուր զարդարեալ լուսափայլ յարութեամբ անմահ Յարուցելոյն 'ի մեռելոց. Որում փառք պատիւ եւ երկրպագութիւն, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս. Ամէն:

ՆԵՐՍԷՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ
1882 Փետրուար 25

ԹՈՒՂԹ ՅՈՐԴՈՐԱԿԱՆ
Տ. ՄԱՏԹԷՆՈՍ ՍՐԲԱԶԱՆ
ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԵՒ ՊԱՏՐԻԱՐԻ
Կ. ՊՈԼՍՈՅ

ՈՂԶՈՅՆ ՔԵԶ Ի ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԻՍՈՒՍ
ԲԱՐԵՊԱՇՏ ԵՒ ԱՂՕԹԱՍԷՐ
ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՀԱՅՈՅ

Աղօթքը կը բարձրացնէ զմեզ առ Արարիչն եւ Յօրհնիչն տիեզերաց. Որ միայն կարող է լնուլ զպէտս մեր եւ զկարիս:

Աղօթքն իրաւունք կու տայ մեզ խօսելու Յաւիտեանականին՝ մեր երկնաւոր Հօր եւ Բարեբարին հետ:

Աղօթքը կու տայ մեզ արտի եւ հոգւոյ անսահման գոհունակութիւն՝ երբ մեք այնու կ'օրհնեմք եւ կը փառաբանեմք մեր Ստեղծողը, մեր Փրկիչը, մեր Շնորհատուն Մարդասէր Աստուածը, եւ երբ կը գոհանամք զնմանէ այն բարեաց համար՝ զոր կու տայ, եւ այն օրհնութեանց համար՝ զոր կը ցօղէ մեր վրայ:

Աղօթքը կը մխիթարէ զմեզ մեր վշտաց ու ցաւոց մէջ, կ'սփոփէ զմեզ մեր տրտմութեան մէջ, կ'ոգեւորէ զմեզ մեր հոգեկան տկարութեան մէջ, երբ այնու ամենագորին Աստուծոյ Աթոռոյն առաջ կը բարձրանամք:

Աղօթքը կը սրբէ մեղաւոր եւ ապականեալ հոգին ու սիրտը՝ մաքրելով հեղմամբ շնորհաց Ս. Հոգւոյն իբրեւ զոսկի ի հալոցի, երբ մեղաւորը կը դիմէ առ զթածն Հայր, առ Փրկիչն Յիսուս Քրիստոս եւ առ արքարար Հոգին՝ Նաանձնեայ Մի Աստուածութիւնն:

Աղօթքը կը միացնէ զմեզ Աստուծոյ հետ եւ կը կապէ, եւ կը միացնէ հոգեւորապէս բոլոր Քրիստոնեայ հաւատացեալ մարդիկը միմեանց հետ. ի հաղորդակցութեան կը պահէ զինուորեալ եւ յաղթական եկեղեցիները. երբ հաւատացեալ եւ զինուորեալ եւ յաղթական